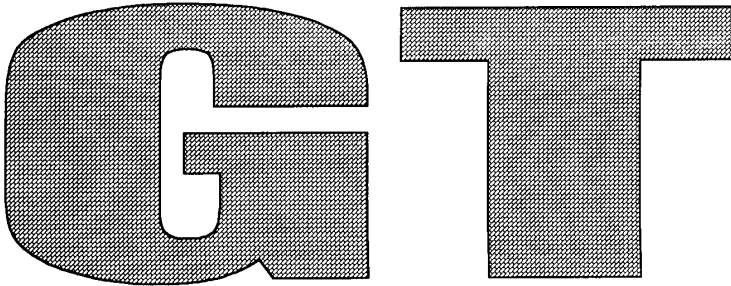

2001/1-4

Gazdaság & Társadalom

Tartalomból:

- Dr. Menyhay Imre: Melyik az igazi?**
- Dr. Lentner Csaba: Az önálló pénzügypolitika esélyei a Kárpát-medencében – a globalizáció idején**
- Dr. Gazdag László: A Keynes-galaxistól a Friedman-galaxisig**
- Dr. Kőrösi Mária: A magyar politikai földrajz**
- Gróf Teleki Pál és a politikai földrajz**
- Dr. Fecske Mihály: Az egészségügy néhány makroösszefüggése**
- Karner Tamásné: Magyarország lakosságának egészségi állapota az externáliák tükrében**
- Márton Lidia: A közszolgálati műsorszolgáltatás finanszírozása az EU versenyszabályainak tükrében**

Társadalomtudományi folyóirat

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Gidai Erzsébet

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bíró Zoltán, Dr. Fecske Mihály,
Dr. Gánti Tibor, Dr. Gidai Erzsébet

Megjelenik negyedévente

GT

A szedést Bosnyákovits Józsefné készítette,
a tördelés Takács Eszter munkája.
A nyomtatás 2002 májusában készült.

Felelős kiadó: Dr. Gidai Erzsébet
Kiadja a Társadalomkutató és Előrejelző Intézet
1132. Budapest, Victor Hugo u. 18-22.

ISSN 0865 7823

TARTALOM

GAZDASÁG

- Dr. Menyhay Imre:** Melyik az igazi? 7
- Dr. Lentner Csaba:** Az önálló pénzügypolitika esélyei a Kárpát-medencében – a globalizáció idején 51
- Dr. Gazdag László:** A Keynes-galaxistól a Friedman-galaxisig 69

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA

- Dr. Kőrösi Mária:** A magyar politikai földrajz
Gróf Teleki Pál és a politikai földrajz 82
- Dr. Fecske Mihály:** Az egészségügy néhány makroösszefüggése .. 105
- Karner Tamásné:** Magyarország lakosságának egészségi állapota
az externáliák tükrében..... 124

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

- Márton Lidia:** A közszolgálati műsorszolgáltatás finanszírozása
az EU versenyszabályainak tükrében 151

TÁRSADALOM ÉS POLITIKA

Kőrösi Mária

A magyar politikai földrajz

Gróf Teleki Pál és a politikai földrajz*

A II. Világháború előtti magyar geográfiának kiemelkedő és eredményes ágazata volt a politikai földrajz. Ezt jelzi, hogy a múlt század utolsó harmadában fejlődésnek indult geográfia jeles képviselőinek többsége a politikai földrajzban maradandó, tudományos értéket alkotott, például Cholnoky Jenő, Fényes Elek, Hunfalvy János, Princz Gyula, hogy néhány nevet említsek.

A honi politikai földrajz messze kimagasló egyénisége, gróf Teleki Pál volt.

Munkáiban a politikai földrajz beépült a földrajz általános fejezeteibe és szervesen beleépült a gazdasági földrajz tárgykörébe. Így írta ezt elő az ő tudományos élettörténete, de így hozták az események is.

Ma különösen két témakörben fordulhatunk földrajzi munkásságához, elsősorban időszerűsége miatt. **Az egyik:** Magyarország, valamint a magyarság helyzete Európában, **a másik:** magának Európának a helyzete, jelene és jövője.

---

* Részlet a szerző azonos című könyvéből

Ez az a két téma, amely a legidőszerűbb az életműből. Azonban sem az egyik, sem a másik nem kezelhető Teleki politikai földrajzi gondolatai nélkül. „A politikai földrajzhoz érteni kell, és a gyökereknek le kell mélyedniök mindazon tudományok talajába, amelyekről nekünk geográfusoknak, a Föld polihistorainak tudnunk kell valamit. Érteni kell tehát a földrajzhoz, a történelemhez, szociológiához, geológiához, botanikához stb. és ezt meg is kell próbálnunk. Mert *a politikai földrajz a legfőbb tudomány arra, hogy az ember egy ország földjének, népének mivoltába bele tudjon mélyedni.* A földrajz szintézise annak, hogy valaki összefoglalni és egyeztetni tudja mindazokat a tulajdonságokat, amelyek egy földben és egy népben vannak.” – fogalmazott Teleki Pál. (Gróf Teleki Pál élete és munkássága a magyar revízió szolgálatában. Összeállította: dr. Matolay Géza, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. Bp. 1941.)

1912-ben – a Magyar Földrajzi Társaság hivatalos képviselője gyanánt az American Geographical Society of New York jubiláris transzkontinentális utazásán Cholnoky Jenővel együtt vesz részt – járja végig Észak-Amerikát, amely tanulmányút gazdaságföldrajzi gondolkodását elindította és 1921-ben befejezte azt a két nagy művet, melyet a szakirodalom „Amerika gazdasági földrajza, különös tekintettel az Észak-Amerikai Államokra” és „Magyarország fejlődéséről és helyéről Európában” (mely kötet nyolc előadást tartalmaz) címeken ismer. Az előbbi munkában a hangsúly a gazdasági fejlődésen van, az utóbbiban a politikai földrajz az elsőrendű cél. De nem elméletileg, hanem a történelmi események és gazdasági adatok oknyomozó láncolatának bemutatásával!

E két tevékenység közben állította össze munkatársaival a magyar béke delegáció anyagát az 1920. évi Párizsi Békekonferenciára, amely áttekintő képet adott Magyarországnak történelmi, földrajzi és gazdasági viszonyairól, a politikai helyzetről, fejlődésről. Gondoljuk meg: 1912-ben járta végig Észak-Amerikát, s 1921-ben már a fentebb említett feladatait is messzemenően végrehajtotta. Pedig a kilenc évből négy a világháborúban telt el, amelyben katonáskodott itt. 1917–1918-ban a Hadigondozó Hivatal elnöke volt, s e tiszttét nem „csak” betöltötte, hanem egy egészen részletes beszámolót írt, amely 1918-ban jelenik meg „Szociálpolitika és hadigondozás” címen. 1918 őszén elkészíti az 1:200 000 m²-ű néprajzi térképét, 1918 decemberében megjelent „A Magyar Földrajzi Társaság szózata a világ földrajzi társaságaihoz” c. kiadványa (név nélkül), 1919-ben jár Svájcban, majd Bécsben, de ez év májusa már Szegeden találja, vallás- és külügyminiszter 1920-ban Budapesten. 1919. augusztus 16-án kinevezik miniszterként a Béke-előkészítő Iroda elnökévé, majd decemberben fődelegátusnak a béketárgyalásokra, december 30-án pedig egyetemi rendes tanárnak a Közgazdaságtudományi Karra. 1920-ban jelent meg „Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján” c. műve. 1920. április 19-én külügyminiszter lesz a Simonyi-Semadam kormányban, 1920. július 19-én miniszterelnöki kinevezést kap. Mind e közben még felkérlik a báró Eötvös József Kollégium kurátorának és képviselőjének. 1921. április 14-én lemond a kormányelnökségről, s ez év nyarán már ott látni az amerikai Williamstowni Egyetemen, ahol a már említett előadásait megtartja... E néhány adat alapján is fogalmat alkothatunk egyedülálló munkabírásról.

A béketárgyalások kinyomtatott anyaga 3 testes kötet és egy térképkötet. Amerika gazdasági földrajza 220 nyomtatott oldal, a williamstowni előadások kinyomtatott anyaga – amit angol nyelven írt meg és maga lektorálta is később – 312 nyomtatott oldal. Mindezen munkákat sok-sok térkép, ábra illusztrálja.

Az a tudós, aki 1912-ben megismerte és végigjárta a világ akkor legszédítőbb tempóban fejlődő kontinensnyi államát, s akinek számot kellett adnia néhány és múlva saját népe és állama ezeréves történetéről és fejlődéséről egyszer egy politikai testület – a békekonferencia –, azután egy tudományos társaság – az amerikai Politikai Intézet – tagjai előtt, az aligha választhatta szét magában a tudóst és a politikust, a gazdasági és a politikai földrajzost.

Az 1921-ben Amerikában tartott előadásaiból 1923-ban New Yorkban megjelent könyv „The Evolution of Hungary and its Place in European History”, éppen annyira gazdasági, mint politikai földrajz. Jellemző a könyv bibliográfiája. A több, mint ezer szerző között nem találunk a politikai földrajz elméletével foglalkozó munkát egyetlen egyet sem (!), pedig ebben az időben divat volt földrajzot írni. Hogy miért, milyen módon volt divat politikai földrajzot írni, arról – többek között – maga Teleki Pál számol be 1921 nyarán a Williamstowni Egyetemen „A nemzetiségi kérdés – a geográfus szemszögéből” c. előadásában.

Egyetemi előadásainak összefoglaló nagy műve „A gazdasági élet földrajzi alapjai” elsősorban gazdasági földrajz, de egyes fejezetei a politikai földrajzhoz sorolhatók. (Pl. az első kötetben a kultúrák keletkezéséről és a népvándorlásról szóló részek, vagy a második kötetben Flandria, Mezopotámia.) Viszont a gazdaság-

földrajzi fejezetek is mindig tartalmaznak politikai földrajzi kapcsolatokat, összefüggéseket és megfogalmazásokat. Ha most hosszabban idézhetnék, akkor e munkából a „Hazánk” c. fejezetet írnám ide, az első betűtől az utolsóig. E munkája 1936-ban került a nyilvánosság elé, de a gazdasági- és a politikai földrajzi összefüggések már korábban és egyre erőteljesebben fogalmazódnak meg gondolkodásában, írásaiban, figyelmeztetéseiben. (1931. szeptember 14-én a Közgazdaságtudományi Kar ünnepélyes nyilvános ülése keretében dékáni megnyitó beszédének címe: Mivel járulhat a földrajztudomány az európai probléma megértéséhez és megoldásához, azután 1932. decemberében „Európa az újonnan alakuló világban” címmel tart előadást a Szellemi Együttműködés bécsi és berlini Szövetségében, majd esztendő múltán a Duna-térség problémáiról beszél e szervezet kölni, hamburgi, berlini és müncheni szövetségeiben.)

A természeti földrajzi elemek közül Teleki a politikai földrajzban a klímának tulajdonítja a legfontosabb szerepet. Ez alakítja ki az életformát, ezt keresik az elvándorlók az új telephelyen, ez alakítja nagy mértékben gondolatvilágunkat. Az ilyen és hasonló általános megállapítások mellett sok érdekes részletmegfigyelést találhatunk az éghajlat hatásáról „A gazdasági élet földrajzi alapjai” c. tankönyv Mezopotámiáról és az Észak-amerikai Egyesült Államokról szóló fejezeteiben. (1934-ben a Közgazdasági Kar Földrajzi Intézetének kiadásában, a Gazdaságföldrajzi Gyűjtemény első füzetében „Óceáni mediterrán és hideg égővi klímahatások a helyi klíma Európában” c. olvashatunk egy szép tanulmányt, melyet – K. Nagy Zoltánnal közösen – új észrevételekben bővelkedő térképsorozattal illusztrálnak.) Teleki tudományos

és közéleti munkásságában a kötelező igényességgel lép fel és halad együtt a történelmi múlt, a jelen és egy lehetséges jövő megítélése – leginkább a geográfus szemével nézve. Való igaz, hogy az 1934 és 1935-ös esztendőkből igen ritkán lép a nyilvánosság elé, közéleti feladatai minden korábbinál jobban igénybe veszik, tudományos tevékenysége azonban nemcsak hogy nem szünetel, nemcsak lépést tart az idővel, de hosszú távra előre mutat. Olyannyira, hogy korabeli meglátásai, figyelmeztetései Európára, a kis népekre, hazánkra vonatkozóan éppen manapság bizonyulnak – sajnos – igaznak. Régi mulasztásokkal, halogatott *mulasztásokkal* megnövekedett feladatokkal kibővítetten.

A politikai földrajz témakörben legfontosabb terület természetesen Európa és azon belül Magyarország. Európa tagoltsága és természetes életkamrái, államkamrái elvezetnek a Kárpát-medencéhez, mint a kontinens körbehatárolt és belsejében is harmonikusan illeszkedő életkamrájához. (A már korábban említett gazdaságföldrajzi tankönyv „Hazánk” c. fejezetében tömör fogalmazásban rajzolja meg földrajzi és történelmi helyzetünket és jelenkori problémáinkat.)

A hazai politikai földrajzi viszonyokról több külföldön és itthon is megtartott előadásában szól Teleki. Ezek egy részét magyar nyelven az „Európáról és Magyarországról” c. könyvében jelentette meg, 1934-ben. Az első közölt előadását 1926-ban tartotta a berlini egyetem Magyar Intézetében, címe: Magyarország világpolitikai és világgazdasági helyzete a múltban és a jelenben. Ebben gondos és megbízható áttekintést kapunk azokról a történelmi tényezőkről, amelyek elvezettek Trianonig és a megcsonkított ország politikai és gazdasági helyzetéről is. Józan megfontolt-

sággal tárgyalja a Kárpát-medence földrajzi és gazdasági egységét és a terület szétdarabolásának következményeit. Ismeretei a nemzetiségi kérdés kiélesedésének folyamatát.

Teleki érvel, tárgyal, bizonyít. Szóban, írásban, megfontolt és újszerű, áttekinthető statisztikákkal s ami a legfőbb: térképekkel. Teleki igen jól tudja, de egy országgal, egy világgal akarja megértetni e módon is, hogy maga a politikai földrajz történelmet magyaráz, magyarázza a történelem számos alkotóelemét, összetevőjét (pl. vezetése és irányítása alapján a magyar tudósok összegyűjtötték a gazdasági, statisztikai, kulturális és földrajzi érveket is az 1919. évi béketárgyalásra. Mint kiderült, a politikai szervezkedés kérdésében nem kuriózum, hanem elengedhetetlen a földrajzi viszonyok ismerete, tekintettel a lakosság sajátos csoportjaira, faji, vallási különbségeire, stb. Telekiék ekkor feltérképezték a politikai választások helyzetét is. Az eredmény meglepő, de elgondolkoztató is volt egyszerre: az ország területén vannak olyan vidékek, amelyek – bárhogy hozza is a történelem – mindig ellenzékiek...).

És Teleki beszél a dunai államok konföderációjának akadályairól, a Népszövetségbe való belépés politikai hátrányairól és beszél az utódállamok magyarságának védtelenségéről. Egy hazájáért, nemzetéért élő, dolgozó és harcoló ember tárgyilagos, erőtlenségünkkel reálisan számoló, de a jövőbe vetett hitét fel nem adó helyzetfelismeréssel. A kárpát-medencei nemzetiségi települési viszonyok sokfélék és maga a keveredés is sokféle lehet. Az egész terület életfunkcióiban, gazdasági szerkezetében összefüggő mondhatni egyedülállóan ideális.

„A közép-európai tér – kétségkívül – az 1918–1920. évi rossz területi elrendezés nélkül is kényes és fontos ütközőterület Európában. De el nem vitatható, hogy igazi tűzfészekké válásához, gazdasági, politikai és kulturális balkanizálódásához a rossz határok és az új államoknak még rosszabb belső szerkezete, hiányosságai, gyengesége adta meg a döntő lökést. A természetes keretek, földrajzi viszonyok teljes semmibevételével, a történelmi múltból adódó tapasztalatok sutba dobásával, a népi erőknek csak számlálásával és nem mérlegelésével való megállapításával nem lehet politikai térem sem jót, sem maradandót építeni.”

Az erdélyi nemzetiségi kérdések megoldásánál a vegyes lakosságú területek adják a legtöbb nehézséget. E témát Teleki 1936-ban külön tanulmányban dolgozta fel, „The Different Type of Ethnic Mixture of Population” címmel. Erdély külön tanulmányt igényel. Most csak vázlatosan utalhatok az általa megszervezett és munkacsoportja által végzett – majd 1941-ben bekövetkezett halála után általuk folytatott – hatalmas munkára. 1937-ben igen szerény címmel írt egy cikket, mely többek között a Földrajzi Közlemények LXV. Kötete (4–5. szám 60–70. oldal) ugyanazon évben lehozott „Egy néprajzi térképről” címmel. Ebből idézem a következőket: „Nemrégiben felhívták figyelmemet a Revue de Transylvanie egyik számára, melyben Somesan professzornak egy cikke jelent meg. A cikk azzal a néprajzi térképpel foglalkozik, melyet én 1919-ben rajzoltam, s mely azóta több kiadást ért meg. A cikk csupa támadás – minden bizonnyal arról akarja meggyőzni az olvasót, hogy a térkép propaganda-térkép, s olyan módszerrel készült, aminőt az ilyen térképek rajzolásakor alkalmazni szokás...”

Teleki és munkacsoportja a román delegáció szóbeli és főleg térképanyagaira válaszul, azokat az összehasonlító térképeket is bemutatta, amelyek az egyértelmű meghamisításokat, elferdítéseket is kihozták. Természetes, hogy az eredmény meghökkentő volt! (Az idézett cikk mind az összes, Telekiék által elkészített térképet hűen lehozta.)

A politikai földrajz elméleti meghatározását Teleki „Időszerű nemzetközi kérdések a politikai földrajz megvilágításában” c. munkájában fogalmazza meg. Az előadás Breslauban hangzott el, 1929-ben. A politikai földrajz és a geopolitika különbségét fejt ki itt, rámutatva, hogy már az elnevezésben is a geopolitikában a főnéven, a politikán van a hangsúly, a politikai földrajzban a földrajzon. Sorra veszi az akkor a közérdeklődés előterében lévő témákat. Beszél a Népszövetségről, amely távolról sem a népek demokratikus szervezete, hanem a győzők létrehozta szövetség. Beszél az európai államok tömörülési kísérleteiről, a revízióról, a kisebbségekről. És beszél az imperializmusról, az angol világbirodalomról, az autarchiáról, a politika mellett gazdasági, kulturális, történeti, történelmi összefüggésben.

Kivételes tanulságul – különösen jelenünkben – kiemelkednek e munka „Európa” és „Kisebbségek” c. fejezetei. Különösen az utóbbi, amelyben így ír: „...az európai kisebbségek a világháborúig kevés kivétellel kétfélék: tradicionális és önkéntes kisebbségek.

Európát úgy rendezni, hogy kisebbségek ne legyenek, nem lehet. Ez következménye Európa természeti és a történelem által megerősített, azután integrált jellemvonásának, változatos soksze-

rúségének. Ezért nem lehet a kisebbségek helyzetének teljesen kielégítő rendezése nélkül Európa sorsát, jövőjét megalapozni.”

Ezzel a gondolattal zárul e fejezet. És ma újólág kell e problémával egész Európának ismét szembenéznie s megoldást találnia. Teleki a geográfus biztos tudásával, egészen kivételes emberi képességeivel tudott az elkerülhetetlen jövőbe belelátani. Ma ismét elő kell venni e munkásságának dokumentumait és – mint azt korábban jeleztem – kritikailag analizálva, újraértékelve újratanulni, s ahol célszerű, ott a gyakorlatba bevonni.

A politikai, a hatalmi tényező ereje mindenütt a világon attól függ, hogy az ember, mint történelmi tényező, mint társadalom, hogyan tud beilleszkedni a földrajzi tényezők harmóniájába – tanította Teleki. Ha a világ pontos, történelmileg is igazolható képet kapott hazánkról, akkor az Teleki Pálnak köszönhető.

Telekire egész életén át jellemző maradt az, hogy mint államférfi nem szűnt meg tanárnak lenni. Szakemberi, tanári, politikusi, de leginkább emberi habitusára igen szerény idézetül szolgáljanak itt ma is érvényes gondolatai: „...a magyarok nemcsak védtek Európát, de adtak is Európának. Adtak többet, kevesebbet, mint Európa minden népe, a maguk értékéből, a maguk erejéből, a maguk géniuszából. És amiként számolniuk kellett és kell azzal, hogy Európában vannak, hogy az európai életközösség tagjai, épp úgy Európát sem lehet sem a múltban, sem a jelenben elképzelni Magyarország – sem annak tája, sem népe – nélkül. A haza fogalma tehát nem csupán eszmei fogalom. Olyan tér ez, amelynek tartalma van, olyan talaj, amelyben életforma gyökeredzik.

Magyarország földrajzi, történelmi és politikai fogalom. Az első alatt a Közép-Duna medencéjét értjük. A történelmi fogalom: ennek a területnek egy, Európa többi népeitől idegen eredetű nép által történt elfoglalása és kitöltése s a kettőnek – népnek és földnek – egységbe forrása. A politikai fogalom az a hatalmi tényező, amely Európának e földrajzi energiákkal gazdagon megáldott medencéjében a magyar népnek állammá formálódásából keletkezett.”

Ezen fejtegetései – elsősorban a földrajzos szemléletével – a politikai földrajz alapvető feladatára való rámutatás. A feladat pedig egyrészt az államterület, másrészt az államhatár földrajzi adottságainak jellegének a vizsgálata.

Az utódállamok sokat kísérleteztek a Magyarországtól kapott területek belső közigazgatási megszervezésével és az újonnan megvont határok védelmével egyaránt. A magyar megyerendszert megszüntették (Jugoszlávia, Csehország), majd újra visszaállították, de más határok között (Csehszlovákia), évről-évre módosíthatták a járási és megyehatárokat, hol nemzetiségi, hol egyéb szempontok szerint. Tartományokat szerveztek, (Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia), majd ismét felbontották azokat, vagy más és más területeket csoportosították tartományokba (Románia). Állandó volt a vajúadás, állandó a változtatás, ami egészen természetesen bizonytalanságra, sőt teljes közigazgatási anarchiára vezetett.

A nemzetiségi önrendelkezés jogosultságával kapcsolatban azonban egy sereg kérdés – az I. Világháborút lezáró békeszerződések elveivel kapcsolatban – tisztázásra vár. Vajon egy terület politikai hovatartozásának megítélésénél s egy terület státusren-

dezésénél a történeti jogoknak, a földrajzi vagy gazdasági érdekeknek, vagy a pillanatnyi népi erőállapotoknak, esetleg érzelmi beállítottságnak kell-e nagyobb szerepet adni?

Vajon egy nép, amely valamely területet meghódított, ott államot szervezett, rendet teremtett, kultúrát fejlesztett, ha ennek a területnek védelmében megfogyatkozott, meggyengült, elvesztette-e politikai jogát a területhez azokkal a más népekkel szemben, akik mint hívott, vagy hívatlan vendégek telepedtek le később a területre, szerencsés esetben és helyzetben elszaporodni tudtak és pillanatnyilag a terület valamely részén számszerűen többségben vannak a régi államszervező néppel szemben?

Vagy akár döntő rendelkezési joga van-e egy régen települt és bizonyos területrészekben többségben lévő népelemnek a saját területe felett akkor, ha a történelem folyamán maga sohasem végezte el a szervezés, az államalkotás munkáját, hanem védte a maga külön területét és azon létrehozott külön hazáját saját vérével és eszével?

Minden népnek, nemzetiségi ágnak, csoportnak biztosítandó-e ma a maga településterületén mesterségesen a politikai különállóság akkor is, ha eddig az önálló politikai életre erőt és tehetséget nem mutatott?

S végül: vajon valóban szét kell-e bontani minden természetesen összetartozó földterületet, vagy a gazdasági érdekeiben egymásra utalt vidékeket és lakosok nyelvi csoportosulása szerint külön politikai darabokra, tekintet nélkül arra, hogy eddig milyen

politikai keretek között éltek, milyen kulturális és milyen életközösséget alkotnak egymással?

A mai események (2001.) is bizonyítják, hogy a feltett kérdésekre, amióta „fel kellett tenni!”, a helyes válasz azóta is csak tagadó. Ilyen szétbontásokat a földrajzilag összefüggő egységet alkotó Kárpát-medencében igazságosan végrehajtani egyáltalán nem lehet. Mégis megtörtént.

A Párizs környékén létrehozott békeszerződések, a népek önrendelkezési jogát hangoztatva, nemzetiségi területek szerint igyekeztek Közép-Európában államokat alkotni. Ez a törekvés éppen a Magyar-medencében vezetett a legképtelenebb állapotokra.

A politikai test nem képzelhető el a keretei között élő népek és a benne folyó élet bizonyos belső összhangja, összetartozása nélkül. Sem kisebbrendű politikai szervezet, mondjuk közigazgatási egységek, sem a magasabb rendű, az állami szervezet nem nélkülözheti ezeket a belső összefüggéseket. A nyelvhatárok a Magyar-medencében és sok helyen másutt is nem a politikailag, gazdaságilag s életműködésükben összetartozó területek határain alakultak ki, hanem nagyon sokszor éppen derékba metszik a kisebb és nagyobb életegységeket. Ugyanez volt például a helyzet a Cseh-medencében, ahol a békét diktáló hatalmak el is ismerték a nép alapon való politikai határvonás lehetetlenségét és minden lelkiismeret furdalás nélkül 3 és félmillió németet bekebeleztek az újonnan és a „népek önrendelkezési elve alapján” alakult Csehszlovákiába. Ugyanezt a helyzetet azonban nem voltak hajlandók elismerni Magyarország területén. Ezért aztán keresztül-kasul szeltek politikai határvonalakkal a Magyar-medencét. En-

nek példátlan következményeit és tarthatatlanságukat pedig azóta is az események igazolták.

(Hogy miként is ment végbe hazánkról a döntés? Nemeskürty István: „MI MAGYAROK” c. könyvében a következőket idézi:

„Horthy Miklós 1920. április negyedikén, mint kormányzó felköltözött a Budai Várba. Hatalma egyfajta korlátozott uralkodói hatalom lett.

Közben a párizsi békeküldöttség javában vívja reménytelen küzdelmét Párizsban. Nemeskéri Nagy Sándor szerint, aki tagja volt a magyar küldöttségnek, „fegyveres, szuronyos őrség és polgári ruhás detektívek őrizték” őket, eltávozni tilos volt, vendégeket sem lehetett fogadni. A küldöttség egyik tagja engedély nélkül belopózott Párizsba, őt azonnal hazaküldték. „Béketárgyalás – ahol nem is tárgyalnak velünk” – írja Nemeskéri.

Sir Harold George Nicolson (1886–1968) brit diplomata, Victoria Sackville-West író nő férje így emlékezik a béketárgyalásra „Peacemaking 1919.” c. könyvében:

„Pazarul díszített teremben, miközben a nyitott ablakon behallatszott a szökőkút csobogása, őt disztingvált úr a felelősség legcsekélyebb tudata nélkül közönyösen feldarabolta Magyarországot. Közben kinn a parkban az orgonákat locsolták. Erdéllyel kezdtek. Éles szóváltás... A sértések, mint teniszlabdák repültek ide-oda. Magyarország elveszíti Dél-keleti végeit. És miközben legyek repülnek ki-be a nyitott ablakon, a csehek megkapják Észak-Magyarországot. Azután a nyugati és a déli határok meghúzására kerül sor: Ausztria, Jugoszlávia... Vita nélkül elfogadnak minden felmerült javaslatot. Majd ezután felszolgálják a teát.”

Mikor a magyar küldöttek átlátták reménytelen helyzetüket és kiszolgáltatottságukat, tiltakozást jelentettek be és hazautaztak. A békediktátum tudomásulvétele azonban mégiscsak halaszthatatlan volt, hiszen ez lehetett a független magyar állam új életének kezdete és biztosítéka. Ezért, mint egy kaszinói eseménynél, sorshúzás útján jelölték ki azt a két szerencsétlent, akik nevük alá-

írásával hitelesíteni voltak kénytelenek a magyar történelemnek ezt a példátlanul tragikus eseményét.

A sorshúzás dr. Benárd Ágoston orvosra, népjóléti miniszterre és Drasche Lázár Alfréd rendkívüli nagykövetre, népszerű szórakoztató regényíróra esett.

Ők utaztak ki Párizsba 1920. tavaszán, mint Magyar Királyi Kormány megbízottai.

Elvégeztetett, de semmi sem tisztáztatott.” — eddig az idézet.)

Telekiék rendkívül felkészülten, bőséges dokumentációval (térképanyaguk közel két tonna!) utaztak Párizsba a béketárgyalásra. Igaz, Teleki már 1918 kora őszén, amikor hír jött, hogy a központi hatalmak bolgár frontszakasza összeomlott, azonnal nekilátott 60 térképrajzoló és statisztikus közreműködésével megalakítani Magyarországnak egy részletes, községenként feldolgozott néprajzi térképét. Ez a térkép 60 kéziratos példányban került az illetékesek elé, hogy Magyarország elvitathatatlan igazát bizonyítsa, megkísérelje elejét venni minden oktalan bosszúállásnak, mely a központi hatalmak összeomlását követő hónapokban, években és két évtizedben a győztesek minden józan belátását elhomályosította.

1.

2.

3.

MAGYARORSZÁG NÉPSÚRÚSÉGI TÉRKÉPEI

(Terv. Teleki és dr. Hantos Gyula)

Az ismert néprajzi térképem („Carte rouge”), mint népsűrűségi térkép, rendszere alapján 1720-ban (ahol a horvátországi), 1840-ben (ahol az erdélyi népszámlálási hiányzik) és 1910-ben (amely térképen Horvátországot a béketárgyalások alkalmával nem vetten fel). Feltűnően mutatja az 1720-as térkép a török hódoltsági terület néppusztulását, a másik kettő a fokozatos betelepülést.

Ez a térkép a „Carte Rouge” néven vált ismertté. Ez a térkép tudományos hitelességgel és elfogultsággal hirdette a magyar igazságot. Teleki Pál abban a nyilatkozatában, amelyet 1920 januárjában a Carte Rouge első történelmi szereplése után tett, így határozta meg a maga elé kitűzött feladatot: „A feladat ez volt: aránylag annyi színmenyiség legyen csak a térképen, amennyi nemzetiség az illető területen tényleg él és minden nemzetiség lélekszám-aránya megfelelő arányban legyen a neki juttatott színmenyiséggel.” Tulajdonképpen ez a probléma veleje.

Az utódállamok propagandája mindent elkövetett, hogy Teleki Pál térképének hitelét megrontsa és nemzetközi tekintélyét lerombolja. Mindez azonban hiábavaló kísérlet volt, egy igen egyszerű okból kifolyólag: Teleki Pál térképének megrajzolásakor szigorúan ragaszkodott a meglévő tényekhez és a tudományos módszerekhez, más nemzetiségi térképrajzolók példájára nem csalt, nem sikkasztott, hanem becsületesen rávetítette a térképre azokat a színfoltokat, amelyeket az élet és a történelem rajzolt az ezeréves Magyarország arculatára. (Lásd: Gróf Teleki Pál: Egy néprajzi térképről. Földrajzi Közlemények, LXV. kötet, 4–5. szám. Budapest, 1937. 60–70. oldal.)

A vörös térkép azonban csak kis részét alkotta annak a hatalmas tudományos anyagnak, mely Magyarország igazának bizonyítására Teleki Pál elgondolásai alapján elkészült. A békedelegáció tudományos osztálya az ő irányításával öt hatalmas kötetben gyűjtötte össze a Magyarország feldarabolása ellen felsorakoztatott néprajzi, gazdasági, földrajzi érveket, statisztikai adatokat és az ezeket illusztráló térképeket.

Teleki Pál a tiszta igazság feltárására törekedett minden színés és hangulatkeltés nélkül és ha nem is gondolta, hogy a béketárgyalásokon érvényesíteni sikerül ezeket az igazságokat, meggyőző hittel hirdette, hogy elfogulatlan időben, pártatlanabb világ előtt alkalmas lesz jogainak igazolására.

Teleki Pál bárhol megfordult a világban, minden fórumon és minden tudományos fórumon megtalálta és/vagy kialakította azt a légkört, hogy Magyarországról, annak sorsáról hiteles képet rajzoljon fel, arról hitelesen szóljon. Ezeknek a tudományos és mindig

naprakész előadásoknál természetesen célja volt, hogy a hazánk számára „szomorú békét” hordozó trianoni döntéseket ne engedje elfeledni, elfeledtetni. Így volt az akkor is, amikor 1930-ban a müncheni Német-Magyar Egyesületben „Magyarország gazdasági helyzete és sokoldalú nehézségei” c. tartott előadást. Előadását ezzel a nagyon egyszerű gondolattal kezdi: „...Magyarország Európában fekszik. Ez banálisan hangzik, és mégis sokat mond annak, aki érti.” Előadásában többször kitér Európa „élesen szembezőkő egységére”, így Magyarország egységére is. „Magyarország földrajzilag a középső Duna-medence állama – folytatja bevezető gondolatait. Népileg a Magyar Államot olyan nép alkotta meg, amely a népvándorlás egyik legutolsó hullámával Ázsia sztyeppeiinek délkelet-európai végéről vándorolt ide, Nyugatra. Ez a keleti, finn-ugor-török vegyüleből keletkezett nép volt az, amely először és egyedül tudta kitölteni és politikailag összefogni a középső Duna-medencét. Így keletkezik a Föld ezen a táján az ember és a Föld szintézise, a nép és a táj együttese, amely a művelődés és a társadalmasodás, az állami és gazdasági élet fejlődése során mind bensőségesebb lesz.

Az államalkotó nép, amely az államnak tradícióját adja, Európában tehát idegen volt. Népünk az idegen, keleti tradícióból és jellegből sokat tartott meg. A Kárpátok fiatalkori gyűrt hegysége pedig befogta ezt a süllyedt medencét, amelyet a Duna átszel és, amely így a természet által élesen megrajzolt Földrajzi egység. Mindazonáltal és további történelmünk szempontjából a magyar népre a legfontosabb tény az, hogy ez a táj Európában van, az európai nagy tájnak alkotó része.”

A továbbiakban Teleki Pál rendkívül jól szerkesztett, történelmi-történelmi áttekintést ad Magyarországról, alig túl a Kiegyezés időpontjától (1864). S mielőtt az ország gazdasági helyzetének részletes taglalásába bocsátkozna, még mielőtt a Thünen-féle törvény érvényesüléséről beszélne, s még mielőtt hallgatóságát bevonná előadása címben megadott témakörének aktuális ismertetésébe, egy egészen rendkívüli fordulattal, mondhatnám, követendő fordulattal fejezi be előadásának ezt a fejezetét, s vezeti be a következő fejezetet. Idézem:

„Mindezt előre kellet bocsátanom, hogy a mai Magyarország gazdasági helyzetének bonyolult képét történelmi beállítottságában helyesen megláthassák.

Ismeretes, hogy Magyarországot a világháborúban legyőzött összes országok között a legerősebben feldarabolták, hogy államterületének 68, népességének 59%-át elvesztette, mindazokkal az energiákkal együtt, amelyek ezekben az elveszett területekben és lakosságokban rejlenek, és hogy elveszett saját magyar fajtájának negyedrésztét, amely így ma idegen járomban nyög.

Kézenfekvő dolog Magyarország mai gazdasági helyzetét ebből az egy szempontból szemlélni és megítélni. Különösen természetes ez önmagunkra vonatkozólag, amikor nálunk, közvetlenül vagy közvetve, minden ember sokszorosan érzi a szerencsétlenség következményeit. És valóban, a kényszerbékék által megteremtett feldarabolás okozza a legnagyobb és különösen a legakutabb nehézségeket, támasztja gazdaságpolitikailag is a legnehezebb problémákat.”

(Teleki Pál külön memorandumot készített a Duna-medence vízrajzi egységéről is, amely tudományosan is bizonyította, hogy a Duna-medence vízrajzi egységének megbontása milyen súlyos gazdasági következményeket von maga után! E memorandumát 1919-ben készítette.)

Teleki járja a vidéket, járja külföldet, bejárja Európát, ismét jár Amerikában, s mindenütt nagy elismeréssel nyilatkoznak geográfusi tekintélyéről, s mint olyanról, aki egyetlen pillanatra sem feledkezik meg Magyarország igazi történelmének proklamálásáról, s jövőjében vetett hitéről.

A trianoni időkben végzett munkának, erőfeszítéseknek és kinttartásnak meg lesznek az eredményei. Mert 1938 szeptember végén fordulópontjához ért a Párizs-környéki békediktátumokban szétszabdalt Európa történelme... 1938. október 9-én indul Komáromba a magyar delegáció Kánya Kálmán külügyminiszter és Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter vezetésével. A helyzet pattanásig feszült volt. A müncheni négyhatalmi tanácskozáson Hitler, Mussolini, Chamberlain és Daladier egyelőre elejét vette az európai háború kitörésének, de Csehszlovákia, a mesterségesen, minden történelmi és nemzetiségi alap nélkül életre hívott homunculus-állam bomlása szükségszerűen és feltartóztathatatlanul elindult. A müncheni miniszterelnöki konferencia eredményeképpen Csehszlovákia német lakta határterületei Németországhoz kerültek, s a Párizs-környéki békeparancsok béklyóba szorított nemzetiségi elve diadalra jutott. A Magyar és a Csehszlovák Kormány felvette a tárgyalások fonalát. Az esemé-

nyek európai politikai szempontból való jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy nemcsak az európai sajtó, hanem az amerikai világlapok is elküldték képviselőiket Magyarországra, hogy a komáromi tárgyalásokról tudósítsák lapjaikat. Itt a vármegye egykori főispánjának híres jelmondata volt olvasható: „Bűn ostora, igazság oszlopa, igaz ügy menedéke.” Nádasdy Ferenc főispán az általa emeltetett épületet így is emlékeztetéssel! Bizony, nem volt könnyű a tárgyalás, s nem volt könnyebb az I. Bécsi döntés sem. Az eredmény azonban minden várakozást felülmúlt! A száraz történelmi tényeken túl szinte semmit nem írtak sem a földrajz, sem a történelem tankönyvek. Ami hiány, s ami többet megtudhatunk, azt Rónai András: *Térképezett történelem c. könyvéből* tudhatjuk meg.

Itt e helyütt, röviden a lényeg: Az 1920-ban felállított politikai rend tartópillérei megremegnek 1938-ban, s megindul az újjárendeződés. Magyarország északi területeinek egy része és Erdély visszatér! A természetes haza elszakított darabjai egymásután térnek vissza a politikai magyar hazába, a határok bővülnek, az ország területe színesedik, változatosabb lesz, gazdasági teljesítőképessége sokoldalúbb, ellenállóbb lesz. Milliói térnek haza az elszakított magyaroknak, akik az idegen uralom két évtizede alatt sem szűntek meg magyarnak maradni, megőrizték lelkükben a magyar otthon melegét, igazát. Számukra Trianon után is csak egy magyar haza volt, s ennek a magyar hazának határai a Kárpátok voltak. A magyarság millióival térnek haza más nemzetiségű lakosaink is: rutének, románok, szerbek, horvátok, németek... 20 év alatt megpróbálták őket ellenünk nevelni, s ennek a nevelésnek valószínű, még sokáig hordozzák magukban emlékeit. De földjükről a

patakok a magyar Alföld felé folynak, útjaik erre vezetnek. Őseik is ezeket az utakat járták évszázadokon keresztül, mint befogadott vendégek, jövevények, munkások, iparosok, kereskedők és polgárok. A magyar tájak ismerősek a, sokkal inkább, mint bármely más táj a Kárpátokon kívül... A magyar politikai haza, az ő hazájuk is. Az a haza, amely a kenyér mellett védelmet is ad nekik, biztos otthont, belső rendet, amit sehol olyan mértékben meg nem kaphatnak, mint a magyarság uralma és vezetése alatt.

E területet nem lehet földrajzilag darabokban védelmezni. E területet egészben, természetes határain kell megvédeni. A Kárpát-medence mai népességi viszonyai mellett és a földrajzi helyzet szabta parancs folytán az egyetlen lehető politikai haza a magyar haza. Minden itt lakó népnek saját érdeke ezt a hazát erősíteni, fenntartani. Aki ezt nem érzi és érti meg, idegen e területen.